

ВИРОБЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ІМУНІТЕТУ ПРОТИ НЕГАТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

У статті уточнено сутність поняття інформаційна безпека особистості, розглянуто основні види сучасного інформаційно-психологічного впливу, запропоновано деякі шляхи формування імунітету в особистості проти негативного інформаційно-психологічного впливу.

Ключові слова: інформаційно-психологічний вплив, інформаційна безпека особистості, імунітет, установка.

В статті уточнена сутність поняття інформаційна безпека особистості, розглянуто основні види сучасного інформаційно-психологічного впливу, запропоновано деякі шляхи формування імунітету в особистості проти негативного інформаційно-психологічного впливу.

Ключевые слова: информационно-психологическое влияние, информационная безопасность личности, иммунитет, установка.

In the article essence of concept is specified the informative safety of personality, the basic types of modern informatively-psychological influence are considered, some ways of forming of personal immunity are offered against negative informatively-psychological influence.

Key words: informatively-psychological influence, informative safety of personality, immunity, setting.

Вступ. Питання інформаційно-психологічного протиборства має тривалу історію, яка сягає своєї давнини, проте не втратило актуальності і сьогодні. Йому присвячено безліч вітчизняних та зарубіжних фундаментальних праць, наукових досліджень, статей у періодичних виданнях. Це наукові праці В. Богуша, Я. Жаркова, А. Кузьменка, В. Остроухова, В. Петрика, В. Цибулькіна О. Штоквиша та ін. Об'єктом інформаційно-психологічного протиборства є особистість, оскільки вона є передумовою та продуктом існування суспільства і держави. В умовах тотальної інформатизації суспільства інформаційний вплив на особистість набуває глобальних масштабів. Цей вплив може мати конструктивний (безпечний) і деструктивний (небезпечний) характер. У більшості наукових праць розглядається саме негативний інформаційно-психологічний вплив. У сучасних умовах особистість повинна мати імунітет проти негативного інформаційно-психологічного впливу.

Метою статті є дослідження основних видів інформаційно-психологічного впливу та деяких аспектів вироблення імунітету проти негативного інформаційно-психологічного впливу в майбутніх офіцерів Збройних Сил України під час навчання у військовому навчальному закладі. Для досягнення визначеної мети авторами вирішено наступні завдання:

уточнено сутність поняття "інформаційно-психологічна безпека особистості";

визначено механізми інформаційно-психологічного впливу на поведінку особистості;

розглянуто детермінанти зміни установок особистості;

з'ясовано основні види сучасного інформаційно-психологічного впливу

запропоновано деякі аспекти формування імунітету в особистості проти негативного інформаційно-психологічного впливу.

Викладення основного матеріалу

Одне із головних завдань сучасної держави – гарантування інформаційної безпеки особистості, яка характеризується захищеністю її психіки й свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, спонукування до самогубства, образ тощо. Інформаційно-психологічну безпеку особистості можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. У вузькому – це стан захищеності психіки людини від негативного впливу, який здійснюється шляхом упровадження деструктивної інформації в свідомість і (або) в підсвідомість людини, що приводить до неадекватного сприйняття нею дійсності.

В широкому розумінні інформаційно-психологічна безпека особистості це: по-перше, належний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості, при якому досягається захищеність і реалізація її життєво важливих інтересів та гармонійний розвиток незалежно від наявності інформаційних загроз; по-друге, здатність держави при наявності інформаційних загроз створити умови для гармонійного розвитку й задоволення потреб особистості в інформації; по-третє, гарантування, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особистості; по-четверте, захищеність від різного роду інформаційних небезпек.

Інформаційно-психологічна безпека особистості та суспільства є складовою частиною інформаційної безпеки держави. Найбільш важливими об'єктами інформаційно-психологічного захисту в сучасних умовах є індивідуальна і масова свідомість. Для особистості головними системоутворюючими якість є цілісність (тенденція до стійкості) і розвиток (тенденція до зміни). При руйнуванні або перекручуванні цих якостей особистість перестає існувати як соціальний суб'єкт. Це означає, що будь-який інформаційно-психологічний вплив на особистість має оцінюватися з позиції збереження чи руйнування її як цілого. Для збереження особистості велике значення має вироблення імунітету проти негативного інформаційно-психологічного впливу.

Для усвідомлення сутності та змісту завдань захисту особистості від деструктивного впливу в умовах підготовки майбутнього офіцера у військовому навчальному закладі необхідно визначити механізми інформаційно-психологічного впливу на поведінку особистості. Для цього слід ввести поняття механізму вербального інформаційного впливу, розуміючи при цьому, що в його основі лежить закономірність усвідомленого сприйняття інформації, саме її змісту.

Під впливом змісту інформаційних потоків, які людина сприймає, у неї формується образ мислення, її світогляд, система цінностей та інтересів, які з часом розвиваючись в той чи інший бік, виступають уже у вигляді своєрідного морально-семантичного фільтру. Власне, від орієнтації і усталеності цього фільтру суттєво залежать вчи-

нки, поведінка людини в тій чи іншій ситуації. На змістовні та якісні характеристики фільтру впливають історичні, національно-етнічні характеристики, система освіти, інші складові інформаційного середовища. Природно, що значну роль при цьому відіграє система підготовки майбутніх військових фахівців у військових навчальних закладах.

Наступним важливим моментом у процесі вербального впливу є поведінка особистості в конкретній ситуації, яка залежить від наявності "якісного" фільтру, здатності протистояти негативному інформаційно-психологічному впливу.

У детермінації поведінки людини значну роль відіграє установка. Установка – це сформовані під впливом пропаганди, виховання й досвіду порівняно стійкі знання, почуття й мотиви, що викликають певне ставлення людини до ідейних, політичних і суспільних явищ у реальній дійсності.

Установка визначає напрямок дій і одночасно спосіб сприйняття й мислення. Але різні установки не є рівноправними для детермінації поведінки. Орієнтація індивідуума залежить від безлічі соціальних установок, що співвідносяться з певними сторонами суспільного буття. Установки мають певну цінність з точки зору їх значення для індивіда. В ієрархії установок політичні установки займають верхню сходинку. Вони, на відміну від інших, більш стійкі стосовно змін. Політичні установки утворюють загальне підґрунтя для всіх інших установок, обумовлюють внутрішню стійкість орієнтації. Звідси випливає, що поведінка людини за різних умов в основному визначається її політичною орієнтацією.

Установки особистості мають дещо вищу стійкість щодо зовнішнього впливу, яка підсилюється також за рахунок соціальних зв'язків. Установки стають тим стабільнішими, чим більше вони співпадають з нормами поведінки соціальної групи. Ідентифікація індивіда з групою служить стабілізатором установки. Але при цьому слід враховувати ті обставини, що в державі перехідного (транзитного) типу, якою є Україна, багато моральних цінностей старого соціалістичного устрою втрачено, а нових моральних норм і цінностей ще не створено, а ті, що вже існують не перетворились у загальноприйнятті. У цьому випадку вищий навчальний заклад відіграє провідну роль у формуванні світогляду майбутнього офіцера як громадянина нашої держави, який часто сприймає все нове за вищі загальнолюдські цінності.

Слід звернути увагу на неможливість у короткий проміжок часу повного руйнування основних установок і заміну їх на протилежні, оскільки стабільність основних політичних установок досить висока. Як зазначав французький психолог Ле Бон, "ідеї вимагають багато часу, щоб закріпитися у свідомості людей, але вони вимагають не менше часу, щоб знову відтіля зникнути". У людини яка має сформований світогляд захисника своєї Вітчизни політичні установки зруйнувати складно.

Основним методом формування імунітету є переконання – цілеспрямований і свідомо організований вплив на конкретну масову аудиторію, що апелює до раціональної сфери свідомості особистості й здійснюється з метою формування певних установок, закріплення або зміни раніше засвоєних установок, а зрештою, зміни поведінки індивіда відповідно до визначених цілей.

Переконанню властиві такі риси: по-перше, спрямованість на раціональний рівень свідомості особистості. При використанні цього методу вплив на аудиторію здійснюється з дотриманням обов'язкової чіткої логіки викладу матеріалу, переконливої аргументації й вірогідності фактів, тому що впливає на світогляд, що має стійкий, стабільний характер. Переконання спрямоване на посилення, формування й зміну установок аудиторії;

по-друге, використання вербальних (мовних) засобів впливу. Переконання адресується людям, які мають більш-менш стійку систему поглядів, що склалася в результаті попереднього досвіду, і має на меті створення нових точок зору, зміну або зміцнення вже наявних.

На відзнаку від пропагандистського впливу, інформаційно-психологічний вплив здійснюється, головним чином, на емоційну сферу свідомості на основі некритичного сприйняття інформації особистістю. Тобто на відміну від пропагандистського впливу він базується на дещо нижчому рівні критичності й свідомості психіки індивіда (при цьому його установки не міняються). Зниження рівня усвідомленості є однією з умов ефективності цього впливу. У процесі прийняття інформації функціонує тільки сприйняття й запам'ятовування, діяльність мислення "випадає" або дуже послаблюється.

Інформаційно-психологічний вплив це такий вплив на індивідуальну або суспільну свідомість інформаційно-психологічними або іншими засобами, що викликає трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку. Кінцевою його метою є досягнення певної реакції, поведінки (дії або бездіяльності) особистості, яка відповідає цілям психологічного впливу.

Процес прийняття індивідом інформаційно-психологічного впливу, спрямованого на емоційну сферу свідомості, специфічний. Процес інформаційно-психологічного впливу на емоційну сферу свідомості включає довільне сприйняття та запам'ятовування й характеризується дуже зниженим рівнем усвідомлення про зміст впливу. Осмислення отриманої інформації відбувається пізніше, при більш високій пізнавальній активності індивіда.

Можна виділити такі види психологічного впливу: психогенний, нейролінгвістичний, психоаналітичний (психокорекційний), психотропний та психотронний.

Психогенний вплив є психічний або фізичний вплив якихось явищ або подій на мозок, свідомість людини (спостерігається порушення вищої нервової діяльності: заявляється відчуття страху та паніки). Це обумовлено неузгодженістю функціональних систем психофізіологічної організації. Чим вища в часі така неузгодженість і чим менше підготовлена людина до впливу цього психогенного фактора, тим більше виражені психічні порушення. Такий стан може виникати під впливом голографічних малюнків. Багато країн домоглися в цій галузі досить великих успіхів, приміром, створено проекти лазерної графіки з поверхні землі і з космічної платформи.

Нейролінгвістичний вплив – вид психологічного впливу, що припускає використання спеціальних прийомів, спрямованих на створення позитивної мотивації, психологічної корекції внутрішніх джерел поведінки й світогляду особистості людини. Нейролінгвістичний вплив орієнтований на ідентифікацію й зміну переконань особистості при впливі на її світоглядні й емоційно-почуттєві стани. Основним об'єктом такого виду впливу на людину є її мозок і контрольована ним діяльність, а основним засобом впливу виступають соціально продумані програми вербально-і невербального впливу, що дозволяють змінювати світогляд, цінності особистості.

Психоаналітичний (психокорекційний) вплив являє собою вивчення (аналіз) підсвідомості людини й вплив на нього шляхом, що здійснюється в стані гіпнозу. Однак сучасні технологічні досягнення дозволяють виключити опір з боку свідомості й у нормальній стані. Це дозволяє робити комп'ютерні як психоаналіз, так і психокорекція.

Найбільш зручною є звукова регуляція психіки, при якій словесні навіювання в закодованій формі виводяться на будь-який носій звукової інформації (музику, мову або шум). Наприклад, людина може слухати музику, у якій утримується схована команда, що постійно впливає на її підсвідомість.

Психотронний вплив (парапсихологічний, екстрасенсорний) – вплив, що може здійснюватися за допомогою передачі енергії мислення через позачуттєве сприйняття і яке охоплює опосередковане свідомістю і процесами сприйняття дистантної взаємодії між живими організмами й навколишнім середовищем.

Телевізійні й інші масові сеанси екстрасенсорного впливу показують реальну можливість впливу на особистість. Досить часто при цьому використовуються технічні засоби, що сприяють посиленню впливу, передачі й контакту з індивідом. Цей вплив на об'єкт може бути пов'язаний з придушенням волі до опору, деморалізацією. Відомі факти роботи над створенням генератора частотного кодування мозку, високочастотних і низькочастотних генераторів, засобів впливу соціальною інформацією і ін., які здатні викликати необхідні процеси в психіці людини, а отже впливати на її свідомість і поведінку.

Парапсихологія – це галузь науки, що вивчає псі-комунікації, тобто досліджує ті дистантні зв'язки живого організму з навколишнім середовищем. Поняття "псі" містить у собі екстрасенсорну перцепцію, тобто позачуттєве сприйняття й психокінез, під яким розуміється вплив на предмети й хід психічних процесів без мускульних зусиль або використання технічних засобів. У цілому ж принципової відмінності між предметами дослідження парапсихології і психотроніки немає. Відмінність виступає лише при порівнянні методів, засобів і цілей дослідження. Психотроніці властиве прагнення переважно до технічних і технологічних підходів і рішень, до розробки технічних аналогів досліджуваних феноменів, наприклад, психотронних генераторів, і, отже, концентрації великих зусиль, на роботах прикладного характеру. Процес екстрасенсорного впливу значно полегшується при використанні системи комунікацій: телефонного зв'язку, радіотрансляційних мереж тощо.

Психотронний вплив – вплив на мозок і поведінку особистості шляхом введення в її організм різних препаратів (зокрема фармацевтичних препаратів, запахів), засвоєння яких відбивається на її вищій нервовій діяльності.

Вплив препаратів на психіку людини добре відомий і вивчається вже досить тривалий час. З урахуванням останніх досягнень не тільки в психології, але і "суміжних" науках (біології, нейро- і психофізіології, кібернетиці, психофармакології тощо) розробляються і продовжують удосконалюватися методи підпорогового впливу.

Нині починають застосовувати методи впливу запахів на людський мозок, розроблені А. Хіршем. Він стверджує, що певний сектор людського мозку обробляє й запам'ятовує ароматичну інформацію. Відповідно до його висновків, за допомогою різних запахів можна успішно впливати на людські емоції. Клінічні дослідження також показали, що деякі запахи послаблюють активність головного мозку швидше, ніж сильні депресанти.

Для несприйняття деструктивного інформаційно-психологічного впливу дуже важливо сформувати в особистості імунітет для його несприйняття. Виходячи із визначення імунітету в медицині – це складна багаторівнева захисна реакція організму у відповідь на агресивну зовнішню дію, яка може порушити цілість та стійкість організму. Основним засобом створення імунітету проти хвороби є вакцинація. У соціумі імунітетом проти негативного інформаційно-психологічного впливу є відповідь на деструктивний вплив на свідомість а саме позитивний вплив на формування особистості офіцера всієї військової системи навчання та виховання

У демократичній Україні значною мірою змінилися фактори формування установки. За умов однопартійної системи, за радянських часів, існувала одна ідеологія – комуністична, яка становила стрижень світогляду особистості. Комуністичний світогляд формувалася системою навчання та виховання, починаючи із дитячого садка і закінчуючи навчальним закладом. На сформовану особистість впливало громадянське суспільство на протязі усього її життя.

З ліквідацією комуністичної ідеології зруйновано і той єдиний стрижень, що становив основу світогляду радянської людини. Що може бути підґрунтям для формування стійкого світогляду сучасного українського офіцера. На наш погляд такою основою може слугувати національна ідея.

Незалежно від форми в якій вона виражена науковцями і видатними політичними діячами нашої держави, її змістом завжди була мрія громадян України мати свою самостійну незалежну, соборну державу та зберегти себе як націю зі своєю національною культурою, освітою, системою виховання, духовністю. Вона виходить із витоків нашої історії, спирається на засади народної етнофілософії, культуру, традиції і звичаї українського народу.

Національна ідея становить основу таких фундаментальних патріотичних цінностей української молоді як національна гордість, любов до своєї Батьківщини – України, прагнення до активної діяльності на її благо. Вона, маючи надзвичайно велике значення для виховання військового патріотизму та стабільного розвитку суспільства не є якимось "допоміжним", "бажаним" елементом світогляду молоді, а виступає важливим чинником, від якого залежить рівень свідомості й самосвідомості суспільства та соціальної активності кожного громадянина України. А від цього в свою чергу залежить рівень безпеки нашої країни.

Втілення національної ідеї у свідомість майбутнього офіцера складна справа. Вона вимагає об'єднання зусиль усього колективу військового навчального закладу. Процес виховання безперервний. Він допускає перерви, відпочинків. Згааний час у вихованні доведеться надолужувати з великими потугами. Для визначення методологічних засад формування імунітету проти негативного інформаційно-психологічного впливу принципове значення відіграють моральні ідеали та ціннісні орієнтації, що домінують в українському суспільстві. Слово ідеал походить від французького й грецького – ідея, первообраз і розуміється як уявлення про найвищу досконалість, що слугує взірцем, метою і визначає певний характер і спосіб дії людини. Ідеали виховання молоді тісно пов'язані з ідеологією та політикою держави, ідеалами національного, громадянського, патріотичного виховання всього народу України. Специфічною складовою ідеалу й мети виховання молоді на думку колективу авторів навчально-методичного посібника "Військово-патріотичне виховання у Збройних Силах України" є "соціальні вимоги держави до поведінки захисника Вітчизни, які містяться у Військовій присязі, Статутах Збройних Сил України та деяких інших нормативно-правових документах"[1, С.58]. Приймаючи Військову присягу молода людина зобов'язується завжди бути вірним і відданим українському народові, обороняти Україну, захищати її суверенітет, територіальну

цілісність і недоторканість, сумлінно й чесно виконувати військовий обов'язок, неухильно дотримуватися Конституції та законів України. Аналогічні вимоги містяться у положеннях Статутів Збройних Сил України.

Можна говорити про дві тісно пов'язані між собою підсистеми ідеалів і цінностей, сформованих в результаті військового виховання. Це такі, які мають національний і загальнолюдський характер та такі, що зумовлені соціальним статусом і особливостями військової служби.

Перша підсистема моральних цінностей є єдиною для всіх громадян України і основою для військового виховання молоді. Вона містить кращі національні загальнолюдські цінності про які згадувалось раніше. При цьому пріоритетом виступають національні цінності. Український педагог Б.С. Кобзар справедливо підмітив, що "...коли духовні цінності рідного народу забувають, штучно звужують, національна система виховання розпадається. У суспільстві з'являються духовні безбатченки" [2, С.53.]. В основу формування імунітету майбутніх офіцерів в Україні проти негативного інформаційно-психологічного впливу покладено національні цінності українського народу. Вони охоплюють і інтегрують у собі всі загальнолюдські цінності, надаючи їм загальнолюдського забарвлення.

В таких умовах можна визначити одним із результативних шляхів протистояння негативному інформаційно-психологічному впливу - виховання патріотизму. Підставою для такого ствердження слугують наступні дані: незалежно від національної належності мешканці нашої країни в переважній більшості є патріотами України. Рівень патріотизму громадян у всіх регіонах країни надзвичайно високий. У Дніпропетровську, Києві та Одесі відсоток тих, хто пишається своїм проживанням в Україні, приблизно однаковий і сягає близько 80%. У Донецьку кількість таких громадян дещо менша. Трохи більше 70% мешканців міста відчувають гордість за те, що живуть в Україні. У Львові найвищий рівень патріотизму з-поміж міст, де проводилося опитування. Рівень задоволення українським громадянством становить понад 85% серед громадян галицького міста. Такі дані було отримано в ході телефонного опитування «Першої рейтингової системи» на замовлення Корреспондент.net. Дослідження проводилося 24–27 липня 2008 року[3]

Процес прийняття індивідом інформаційно-психологічного впливу, спрямованого на емоційну сферу свідомості, специфічний. Осмислення отриманої інформації відбувається пізніше, при більш високій пізнавальній активності індивіда. Таке сприйняття і опрацювання інформації відбувається в ході навчання у військовому навчальному закладі. В ході вивчення блоку військово-гуманітарних дисциплін у майбутнього офіцера формуються певні переконання у необхідності захищати свою Батьківщину. За допомогою філософії розвиваються світоглядні позиції особистості, політологія дозволяє визначити власне місце у політичній структурі суспільства, і приймає активну участь у політичному житті держави, соціологія впливає на процес соціалізації особистості. Кожна навчальна дисципліна військово-гуманітарного блоку відіграє позитивну роль у виробленні механізму несприйняття негативного інформаційно-психологічного впливу.

Дієвість вироблення імунітету деструктивному впливу залежить від багатьох факторів. На наш погляд це:

науковість і доступність, суспільна значимість матеріалу у викладенні навчальних дисциплін. Наприклад, за рівних умов, чим простіша інформація, тим більше шансів на те, що дії, на які вона спонукає, можуть виконуватися автоматично, а особливо, коли не суперечать переконанням об'єкта. Тобто чим конкретніший заклик до дії, тим вищий ступінь автоматизму відповідної реакції;

психічний стан, що характеризується наявністю високого рівня автоматизму відповідної реакції. Ступінь автоматизму у відповіді особистості зв'язана з рівнем усвідомленості і критичності сприйняття інформації. Якщо вплив приймається підсвідомо й некритично, то відповідь аудиторії може бути автоматичною;

часовий інтервал між впливами й відповідною реакцією: із збільшенням часового інтервалу автоматизм реакції зменшується внаслідок підвищення критичності і розумової активності об'єкта (пояснюється включенням змісту отриманої інформації в систему знань особистості й усвідомленням його)

Висновки

Таким чином. виконання визначених у статті завдань дозволяє дійти певних висновків.

1. інформаційна безпека особистості, характеризується захищеністю її психіки й свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, спонукування до самогубства, образ тощо

2. Інформаційно-психологічний вплив це такий вплив на індивідуальну або суспільну свідомість інформаційно-психологічними або іншими засобами, що викликає трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку. Кінцевою його метою є досягнення певної реакції, поведінки (дії або бездіяльності) особистості, яка відповідає цілям психологічного впливу.

3. Механізми інформаційно-психологічного впливу на поведінку особистості містить усвідомлене сприйняття інформації, саме її змісту, у вигляді своєрідного морально-семантичного фільтру, на змістовні та якісні його характеристики впливають історичні, національно-етнічні характеристики, система освіти, релігійні та філософські течії, ідеологічна пропаганда, інші складові інформаційного середовища. Природно, що значну роль при цьому відіграє система підготовки майбутніх військових фахівців у військових навчальних закладах.

4. В наукових колах прийнято виділяти наступні види психологічного впливу: психогенний, нейролінгвістичний, психоаналітичний (психокорекційний), психотропний та психотронний.

5. Для вироблення імунітету для несприйняття офіцерами Збройних Сил України деструктивного інформаційно-психологічного впливу необхідно:

по-перше, створити систему формування патріотизму в ході підготовки офіцерських кадрів у військових навчальних закладах, яка має бути елементом безперервного формування особистості, починаючи з дитинства;

по-друге, науково-педагогічні працівники, мають бути обізнаними в сфері сучасних форм і засобів можливого негативного інформаційно-психологічного впливу на особистість майбутнього офіцера з метою включення в навчально-методичні матеріали для проведення навчальних занять положень щодо протидії даному впливу.

1. Навч. метод. посібник/ А.О. Афанасьєв, О.О. Луник, В.В. Мараєва та ін. За ред.. В.В. Ягулова.- К.: НАОУ, - 2007. – 176 с. 2. Кобзар Б.С. Аксіологічний аспект виховання // Цінності освіти і виховання: науково-метод. зб. / Ред.. О.В. Сухомлинська. – К.: Вид-во АПН України, 1977. 3. Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rus.co.il/.../page_5.html